

**IZVJEŠTAJ O ZAŠTITI OD DISKRIMINACIJE SA STANOVIŠTA
DJELOVANJA INSTITUCIJE ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I
SLOBODA CRNE GORE
ZA PERIOD 1. januar - 31. jul 2022. godine**

Podgorica, decembar 2022. godine

SADRŽAJ

I UVOD	4
1.1. Pravni i strateški okvir.....	5
II STATISTIČKI PRIKAZ PREDMETA U POSTUPKU PRED ZAŠTITNIKOM	7
2.1. Statistički i uporedni prikaz predmeta po pritužbama zbog diskriminacije u periodu od 1. januara do 31. jula 2022. godine	7
2.2. Preporuke koje nijesu izvršene.....	9
2.3. Statistički prikaz o kretanju i rješavanju predmeta po pritužbama na diskriminaciju u prvih sedam mjeseci 2022. godine	11
III PODACI IZ PRAVOSUDNE I UPRAVNE NADLEŽNOSTI.....	20
3.1. Podaci iz pravosudne nadležnosti.....	20
3.2. Podaci iz upravne nadležnosti	25
IV AKTIVNOSTI NA PROMOCIJI LJUDSKIH PRAVA I JAČANJU KADROVSKIH KAPACITETA SEKTORA ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE, RANJIVIH GRUPA I RODNE RAVNOPRAVNOSTI	26
4.1. Nacionalni aspekt saradnje i promocija jednakosti.....	26
4.2. Ključni aspekti međunarodne saradnje.....	30
V KLJUČNA ZAPAŽANJA O STANJU LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA RANJIVIH GRUPA.....	34
VI OCJENE I PLANOVI ZA NAREDNI PERIOD:	39

I UVOD

Uživanje prava i sloboda predviđenih ovom konvencijom osigurava se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.¹

Uživanje svih prava utvrđenih zakonom osigurano je bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što je pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovinsko stanje, rođenje ili drugi status.

Nikog nijedan organ vlasti ne smije diskriminisati ni po kojem osnovu, kao što je navedeno u stavu 1.²

Uvaženi/e čitaoci i čitateljke,

Pred Vama se nalazi polugodišnji izvještaj za period od 1. januara do 31. jula 2022. godine koji Zaštitnik prema dosadašnjoj praksi dostavlja Odboru za ljudska prava Skupštine Crne Gore, a cijeneći značaj upoznavanja javnosti, ovog zakonodavnog tijela, organa javne vlasti, kao i međunarodnih organizacija, sa stanjem ljudskih prava i sloboda, u kontekstu zaštite od diskriminacije.

Izvještaj sadrži pregled i analizu zakonodavnog i strateškog okvira koji se odnosi na oblast antidiskriminacije, detaljan statistički prikaz predmeta koji su bili u radu pred Zaštitnikom, kao i pred sudskim i upravnim organima, te aktivnosti sa nacionalnog i međunarodnog aspekta na promociji ljudskih prava i jačanju kadrovskih kapaciteta sektora za zaštitu od diskriminacije. U izvještaju je opisano stanje ljudskih prava i sloboda ranjivih grupa i data su ključna zapažanja, ocjene i planovi za naredni period.

Prepoznavanje institucije Zaštitnika se kontinuirano nastavlja u promociji i zaštiti ljudskih prava i sloboda. U izvještajnom periodu, ukazujemo na povećan priliv predmeta, pa je u radu bilo 199 predmeta (dok je za navedeni period u 2020. godini u radu bilo 140 predmeta, a u 2021. godini 164 predmeta). Jedan od razloga većeg broja podnijetih pritužbi može ukazivati i na veću vidljivost Institucije, ali istovremeno i na polarizovanost u crnogorskom društvu, te trajanje pandemije COVID-19 koja je uticala na ostvarivanje ljudskih prava, posebno na prava ranjivih grupa.

U izvještaju o napretku Evropske komisije se ističe da je Crna Gora umjereno pripremljena u oblasti temeljnih prava. Zakonodavni i institucionalni okvir je uglavnom uspostavljen i Crna Gora nastavlja da ispunjava međunarodne obaveze o ljudskim pravima. Međutim, i dalje su potrebni dodatni napori za potpunu implementaciju. Izvještajno razdoblje

¹ Član 14 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

² Član 1 Protokola broj 12 uz Konvenciju

obilježila je pojačana polarizacija društva i podjela. Najranjivije skupine u društvu (uključujući Rome i Egipćane, osobe s invaliditet, LGBTIQ osobe) bile su više izložene diskriminaciji, govoru mržnje i zločinu iz mržnje. Povećan je broj ubistava žena s nedovoljnim praćenjem od strane vlasti, javno izražena mizoginija, rodno zasnovano nasilje i nasilje nad djecom su i dalje pitanja koja ozbiljno zabrinjavaju. Navodi se da je potrebno uložiti više napora kako bi se osigurao pristup pravosuđu i ostvarivanje prava u upravnom i sudskom postupku za ranjive kategorije. Prošlogodišnje preporuke samo su djelimično ispoštovane i dalje ostaju važeće. U ovom dokumentu se i dalje percipira institucija Zaštitnika sa najvećim uticajem i povjerenjem u pogledu promocije i zaštite prava građana. Stavovi institucije se često citiraju u medijima³, kaže se u izvještaju EK. Ocijenjeno je da su kapaciteti za rješavanje pritužbi i kvalitet odluka Zaštitnika nastavili da se poboljšavaju. „Nakon smanjenja budžeta za 2021. godinu, od oko 6% u odnosu na 2020. godinu, usvojeni budžet za 2022. godinu povećan je za 7,6% u odnosu na 2021. Evropska komisija smatra da je kapacitet Ombudsmana, kao tijela za jednakost, nastavio da se poboljšava, „iako je potrebno poboljšati opšti institucionalni okvir³.

1.1. Pravni i strateški okvir

U ovom dijelu Izveštaja predstavljeni su propisi donijeti tokom prve polovine 2022. godine, a koji se odnose na zaštitu od diskriminacije i unaprjeđenje ravnopravnosti.

Zaštitnik podsjeća da je usvojen *Zakon o privremenom izdržavanju djece*⁴ kojim se utvrđuju uslovi i postupak za ostvarivanje prava na privremeno izdržavanje djece, nadležnost, evidencija, finansiranje, kao i osnivanje Alimentacionog fonda i druga pitanja od značaja za ostvarivanje privremenog izdržavanja. Naime, Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i porodičnog nasilja (Istanbulska konvencija) nedavanje alimentacije je jedan od težih oblika nasilja nad ženama i djecom, a Rezolucija Evropskog parlamenta o situaciji samohranih majki (2011/2049(INI)8) data je preporuka da države članice identifikuju potrebe samohranih majki i da razmjenjuju primjere dobrih praksi u cilju poboljšanja njihovog položaja kako bi se u krajnjem izbjeglo siromaštvo i socijalna isključenost. Pored prednjeg, od država se traži da osiguraju redovnu isplatu naknade za izdržavanje djeteta od strane roditelja koji nije staratelj.

Takođe, Zaštitnik sa interesovanjem očekuje izradu i usvajanje novog Zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije, iz razloga što su se u smislu važećeg Zakona o zabrani diskriminacije pojavile brojne dileme, između ostalih, u pogledu osnova, područja i oblika diskriminacije, između kojih nije napravljena jasna razlika. U vrijeme sačinjavanja ovog izvještaja od strane ministarstva preduzete su određene aktivnosti u vezi sa pripremanjem nacrtu i javnim raspravama na nacrt zakona.

³ Montenegro 2022 Report; COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT; October 12th 2022; SWD(2022) 335 final; P.32.;

⁴ "Službeni list Crne Gore", br. 080/22 od 27.07.2022

U pogledu unaprjeđenja strateškog okvira, Zaštitnik ističe da je usvojena *Strategija za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027*⁵ koja je primarno bazirana na pristupu zasnovanom na poštovanju ljudskih prava lica s invaliditetom, kroz stvaranje uslova za obezbjeđenje učešća lica s invaliditetom u svim sferama društvenog života. Kao posebna novina uz ovoj strategiji izdvaja se posebna zaštita i promocija ljudskih prava lica s invaliditetom koja se ne sastoji samo u pružanju usluga isključivo vezanih za fenomen invaliditeta, već u stvaranju uslova za promjenu društvenog pristupa i ponašanja manifestovanih u barijerama i preprekama koje stigmatizuju i marginalizuju lica s invaliditetom i onemogućavaju njihovo redovno funkcionisanje.

Zaštitnik sa zabrinutošću konstatuje da je ukinut Direktorat za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom u tadašnjem Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, pa se postavlja pitanje organizacione i kadrovske politike na zaštiti prava lica sa invaliditetom. Kao resorno Ministarstvo očekuje se da svojim radom i organizacionom strukturom obezbijedi uslove za puno i efikasno obavljanje djelatnosti iz svoje nadležnosti, a u svrhu ostvarivanja, zaštite i promocije svih ranjivih grupa, uključujući lica sa invaliditetom.

U *Strategiji reforme javne uprave 2022-2026*⁶ kao horizontalno pitanje postavlja se antidiskriminacija i ističe da je od suštinske važnosti za dalju modernizaciju javne uprave: Javna uprava zasnovana na razlikama, rodnoj ravnopravnosti, inkluziji, antidiskriminaciji i jednakim mogućnostima za sve. Uz prednje, drugo pitanje koje je od posebnog značaja u ovoj Strategiji, a Zaštitnik ga kontinuirano poteže je prikupljanje i razvrstavanje podataka.

*Strategija razvoja turizma Crne Gore 2022-2025*⁷ sadrži dio koji se odnosi na inkluzivni turizam i pojašnjava da isti predstavlja tendenciju da turizam bude pristupačan svima, da svi ljudi, bez razlike, imaju pravo da uživaju u turističkim iskustvima. Ovaj oblik turizma je prilagođen osobama kao što su: lica s invaliditetom, starije osobe, osobe sa hroničnim zdravstvenim problemima, osobe sa akutnim bolestima i roditelji s malom djecom, ženama, mladima...kako bi svi imali jednake mogućnosti pristupa turističkim uslugama.

Kao i u prethodnoj, i u *Strategiji saradnje organa državne uprave i nevladinih organizacija 2022-2026*⁸ pitanja rodne ravnopravnosti, inkluzije, antidiskriminacije i jednakih mogućnosti za sve prožimaju se kroz oba operativna cilja strategije, međutim nijedna mjera nije određena u smislu gore navedenih vrijednosti. U pogledu obje strategije, preporuka Zaštitnika je da pitanje antidiskriminacije u ovim dokumentima ne ostane na načelima i na deklarativnom nivou već da se uvrste konkretne mjere zasnovane na

⁵ Dostupno na: https://www.gov.me/cyr/biblioteka?sort=published_at

⁶ Dostupno na: https://www.gov.me/cyr/biblioteka?sort=published_at

⁷ Dostupno na: <https://www.gov.me/dokumenta/db71ea87-f50f-4aca-98ae-91d8af502816>

⁸ Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download-preview/cc6fef07-782f-4b78-8b15-fa851ccc3abf?version=1.0>

mjerljivim kriterijumima prožete principima rodne ravnopravnosti, inkluzije i antidiskriminacije.

Zaštitnik podsjeća da je izrađena *Medijska strategija Crne Gore 2022. – 2026. sa Akcionim planom za 2022. i 2023.*⁹ u svjetlu slobode izražavanja i zabrane diskriminacije. Uviđa se da je veći broj mjera usmjeren ka suzbijanju govora mržnje, uznemiravanju i zaštiti od diskriminacije.

II STATISTIČKI PRIKAZ PREDMETA U POSTUPKU PRED ZAŠTITNIKOM

2.1. Statistički i uporedni prikaz predmeta po pritužbama zbog diskriminacije u periodu od 1. januara do 31. jula 2022. godine

Saglasno odredbi člana 21 stav 1 tačka 6 Zakona o zabrani diskriminacije, Zaštitnik je i za ovaj period izvještavanja vodio posebnu evidenciju o podnijetim pritužbama i pokrenutim postupcima po sopstvenoj inicijativi, a u vezi sa zaštitom od diskriminacije. Praćenje broja predmeta, osnova, područja i oblika diskriminacije predstavlja preduslov za efikasnu prevenciju i zaštitu od diskriminacije, kao i za planiranje politika i strateških dokumenata posvećenih jednakosti i zaštiti grupa u riziku od diskriminacije.

U periodu od 1. januara do 31. jula 2022. godine u radu je bilo 199 predmeta, od čega su iz 2021. godine prenijeta 73 predmeta i jedan (1) predmet iz 2020. godine. I ovaj izvještajni period bilježi porast broja pritužbi za zaštitu od diskriminacije, pa podsjećamo da su za isti period 2021. godine u radu bila 164 predmeta, a u 2020. godini 140 predmeta. Kada se podaci uporede i sa 2019. godinom, kada je za isti period u radu bilo 80 predmeta, odnosno 2018. godinom kada su u radu bila 82 predmeta, onda se izvodi zaključak da je trend rasta broja pritužbi najizraženiji u dvije prethodne izvještajne godine. Ono što se sa izvjesnošću može reći jeste da je institucija Zaštitnika prepoznata kao institucionalni mehanizam za zaštitu od diskriminacije, što dalje implicira da povjerenje u rad Institucije raste, ali i da su potencijalne žrtve osnaženije da prijave diskriminaciju koja je, kako podaci pokazuju, prisutna u svim područjima života i djelovanja.

Predmeti su riješeni na način što su u 60 predmeta donijeta mišljenja, i to u 44 predmeta je utvrđena diskriminacija i/ili povreda drugog prava i date su preporuke jednom ili više organa, odnosno fizičkim licima; u pet (5) nije utvrđena diskriminacija, niti povreda drugog prava, dok su u 11 predmeta donijeta mišljenja sa ukazivanjem. Dalje, u devet (9) predmeta su podnosioci/teljke upućeni/e na druga djelotvorna pravna sredstva zaštite; u pet (5) je postupak obustavljen jer je povreda prava otklonjena u toku postupanja pred

⁹ Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download-preview/2a987142-3ece-47e5-9ef2-dc44d22d86cf?version=1.0>

Zaštitnikom, dok je devet (9) predmeta okončano spajanjem. U 23 predmeta Zaštitnik nije postupao iz zakonom utvrđenih razloga (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku, a ni nakon isteka; nenadležnost); u četiri (4) predmeta postupak je obustavljen zbog pokretanja sudskog postupka; u četiri (4) je obustavljen jer je podnosilac/teljka povukao/la pritužbu; u jednom (1) je obustavljen zbog nesaradnje podnosioca pritužbe, dok su 84 predmeta u radu.

Najveći broj pritužbi, kao i do sada, podnešen je u oblasti rada i zapošljavanja (87), što prati trend iz prethodnih godina kada je u ovoj oblasti registrovan najveći broj pritužbi zbog diskriminacije (2020. godina 42 predmeta, 2021. godina 55 predmeta). Međutim, ovaj period karakteriše daleko najveći broj pritužbi zbog diskriminacije u ostvarivanju prava iz rada i po osnovu rada i prilikom zapošljavanja, pa je u sedam (7) predmeta utvrđena diskriminacija zbog pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji; u dva (2) je utvrđena diskriminacija po osnovu drugog ličnog svojstva koje nije eksplicitno navedeno u članu 2 stav 2 Zakona o zabrani diskriminacije; u jednom (1) je utvrđena diskriminacija po osnovu bračnog ili porodičnog stanja; u tri (3) po osnovu invaliditeta; u jednom (1) po osnovu društvenog ili etničkog porijekla; u jednom (1) po osnovu nacionalne pripadnosti; u jednom po osnovu vjere ili uvjerenja (1), dok u šest (6) predmeta nije utvrđena diskriminacija, već povreda drugog prava iz korpusa prava na dobru upravu i pravnu zaštitu i prava na obrazloženu odluku kao segmenta prava na pravično suđenje. Dakle, u oblasti rada i zapošljavanja date su preporuke u 22 predmeta u kojima je utvrđena diskriminacija i/ili povreda drugog prava.

U području pristupa dobrima i uslugama registrovan je 21 predmet, od čega je u sedam (7) predmeta utvrđena diskriminacija, i to zbog pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji (2); po osnovu invaliditeta (1), društvenog ili etničkog porijekla (2); vjere ili uvjerenja (1) i seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika (1). U odnosu na isti period prošle godine broj predmeta u području pristupa dobrima i uslugama se povećao za 14. U postupcima pred organima javne vlasti zabilježeno je 14 predmeta (u 2021. godini 18) od čega su u četiri (4) predmeta date preporuke zbog diskriminacije po osnovu pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji (2); pola, promjene pola, rodnog identiteta (1), dok je u jednom (1) predmetu utvrđena povreda drugog prava, bez osnova diskriminacije. U postupku pred pravosudnim organima registrovana su samo dva (2) predmeta koja su okončana mišljenjima sa ukazivanjem, dok su u 2021. godini za isti period u radu bila četiri (4) predmeta.

U izvještajnom periodu bilo je 15 predmeta zbog govora mržnje, i devet (9) predmeta u oblasti javnog diskursa/medija, što je analogno prošlogodišnjem periodu kada je u radu bilo 14 predmeta zbog govora mržnje i osam (8) predmeta u oblasti javnog diskursa/medija. U šest (6) predmeta je utvrđen govor mržnje, a dva (2) su, kao granični

slučajevi, okončana ukazivanjem, a kada je u pitanju javni diskurs, odnosno mediji u jednom (1) predmetu je utvrđena diskriminacija po osnovu društvenog ili etničkog porijekla, a u jednom (1) po osnovu političkog ili drugog mišljenja i date su preporuke.

U području socijalne i zdravstvene zaštite u radu je bilo po šest (6) predmeta, što je približno broju predmeta iz prošle godine kada je u radu bilo pet (5) predmeta iz domena socijalne zaštite i devet (9) predmeta iz domena zdravstvene zaštite. U oblasti imovinsko - pravnih interesa u radu je bilo sedam (7) predmeta (u 2021. godini jedan (1)); unutrašnjih poslova i policijskog postupanja četiri (4) predmeta (u 2021. godini 10); sporta pet (5) predmeta (u 2021. godini dva (2)); obrazovanja tri (3) predmeta (u 2021. godini pet (5)), a penzijsko - invalidskog osiguranja tri (3) predmeta (u 2021. sedam (7)).

Kada je u pitanju rodno zasnovano nasilje u radu je bilo pet (5) predmeta i jedan (1) predmet nasilje u porodici koje za osnov ima starosnu dob, što je analogno broju predmeta iz istog perioda prošle godine, kada je u radu bilo sedam (7) predmeta.

Konačno, Zaštitnik je u radu imao 11 predmeta u kojima nije bilo moguće definisati područje i oblik diskriminacije, što je približno broju takvih predmeta iz prošle godine kada ih je bilo 12.

2.2. Preporuke koje nijesu izvršene

Prema preliminarnim podacima na dan podnošenja izvještaja, od 43 predmeta u kojima je utvrđena diskriminacija i/ili povreda drugog prava, preporuke nijesu izvršene u sljedećim predmetima, i to:

- preporuka u predmetu broj 113/22 koja je upućena **Ministarstvu unutrašnjih poslova** kako glasi: Da ukloni posljedice diskriminacije prema podnosiocu pritužbe, a u svemu slijedeći stavove iznijete u ovom mišljenju (Ministarstvo unutrašnjih poslova nije iznijelo objektivno i razumno opravdanje zbog kojeg je podnosilac pritužbe raspoređen na radno mjesto samostalni referent u Područnoj jedinici Podgorica za čije obavljanje je potrebno manje radnog iskustva u odnosu na iskustvo koje je bilo potrebno za obavljanje radnog mjesta sa kojeg je raspoređen, iz čega proizilazi da je prema podnosiocu pritužbe izvršen akt diskriminacije po osnovu drugog ličnog svojstva stečenog prijavljivanjem poslodavca za određene nepravilnosti u radu). Po isteku roka za dostavljanje izvještaja, Zaštitnik je Ministarstvu unutrašnjih poslova uputio urgenciju po kojoj Ministarstvo još uvijek nije postupilo.

- preporuke u predmetu broj 165/22 koje su upućene **JU Srednja stručna škola - Bijelo Polje** kako slijedi: - Da u svim budućim situacijama odluku o izboru kandidata/kinja zasniva na jasnom i potpunom obrazloženju razloga za donošenje odluke, čime bi se izbjegla proizvoljnost i omogućilo kandidatima/kinjama da shvate suštinske razloge na temelju kojih je donijeta odluka i ukoliko su nezadovoljni/e djelotvorno ostvare pravo na ulaganje

pravnog sredstva; - Da kada se za to steknu zakonom propisani uslovi, raspiše novi konkurs za popunu radnog mjesta nastavnik/ca turističke grupe predmeta i pri donošenju odluke o izboru kandidata/kinja slijedi stavove iznijete u ovom mišljenju i da shodno zakonu zaposli lice sa invaliditetom ukoliko ima jednake ili bolje kvalifikacije, stručne ili radne sposobnosti nego lice bez invaliditeta, u skladu sa zakonima kojima se uređuje oblast rada i oblast profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom;

- preporuke u predmetu broj 455/22 u kojem su u suštini ponovljene preporuke **JU Srednja stručna škola - Bijelo Polje** date u predmetu broj 165/22;
- preporuke u predmetu broj 733/21 koje su upućene **Ministarstvu sporta i mladih** da bez daljeg odlaganja, pisanim putem, odgovori na e-mailove podnosioca pritužbe; da se uključi u rješavanje problema funkcionisanja sportskih organizacija, naročito u situaciji kada postoji konkurencija u korišćenju sportskih objekata i površina, kao i **Fudbalskom savezu Crne Gore** da utvrdi mjerila i način ustupanja korišćenja terena Trening Kampa Fudbalskog saveza Crne Gore zainteresovanim subjektima, kao i druga pitanja koja se tiču ovih terena; da se uzdrži od nejednakog postupanja prema fudbalskim klubovima Crne Gore po bilo kom osnovu, kad god takvo postupanje nema objektivno i razumno opravdanje.
- preporuke u predmetu broj 666/21 koje su upućene **INFO - 50** da bez daljeg odlaganja ukloni sporne objave; da se ubuduće suzdržava od stigmatizujućeg postupanja prema licu/grupi lica, koja izražavaju stavove o određenoj/im društvenim pojavama.
- preporuka u predmetu broj 444/22 koja je, između ostalog, data **Glavnom gradu Podgorica** kako slijedi: Da, uvažavajući složenost situacije porodica Bisljimi, pristupe rješavanju njihovog stambenog zbrinjavanja, te da im u slučaju izvjesne valorizacije imovine nekadašnjeg dječijeg odmarališta u Sutomoru, obezbijede alternativni smještaj, pomoć i podršku pri rješavanju stambenog pitanja i prevencije rizika od beskućništva. Opština Bar još uvijek nije dostavila izvještaj o radnjama i mjerama na izvršenju datih preporuka koje glase: - Da, ukoliko do sada nije, donese Lokalni program socijalnog stanovanja i Odluku o socijalnom stanovanju, saglasno obavezi iz Lokalnog akcionog plana za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u opštini Bar za period 2020-2022 godine;
- Da identifikuje pripadnike RE populacije kao moguće korisnike socijalnog stanovanja, uključujući porodice Bisljimi iz naselja Sutomore, odnosno da definiše da li porodice Bisljimi ispunjavaju zakonske uslove za ostvarivanje prava na socijalno stanovanje, te da im u tom smislu pruži pomoć i podršku; - Da, uvažavajući složenost situacije porodica Bisljimi, pristupe rješavanju njihovog stambenog zbrinjavanja, te da im u slučaju izvjesne valorizacije imovine nekadašnjeg dječijeg odmarališta u Sutomoru, obezbijede alternativni smještaj, pomoć i podršku pri rješavanju stambenog pitanja i prevencije rizika od beskućništva.

U vezi sa predmetom broj 444/22 Zaštitnika zabrinjava pristup Uprave za zaštitu imovinsko - pravnih interesa Glavnog grada Podgorica sadržan u aktu broj 34-007/22-623 od 18. oktobra 2022. godine kojim se ukazuje da „mišljenje nije pravno obavezujuće,

ali je starješina organa kojem se dostavlja mišljenje koje sadrži preporuku (odnosno lice koje njime rukovodi), obavezan da u ostavljenom roku dostavi izvještaj o radnjama preduzetim na izvršenju preporuke, te da ukoliko starješina organa ne postupi po preporuci u određenom roku, Zaštitnik može upoznati neposredno viši organ, podnijeti izvještaj ili obavijestiti javnost, shodno članu 42 stav 2 Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda („Službeni list Crne Gore“, br. 042/11, 032/14, 021/17).“ Ovakvim odnosom i pristupom prema mišljenju Zaštitnika nastoji se derogirati njegovo postupanje i pod pogrešnom percepcijom da mišljenja nijesu pravno obavezujuća osloboditi odgovornosti zbog nepreduzimanja mjera i radnji na izvršenju date preporuke u cilju obezbjeđenja alternativnog smještaja, pomoći i podrške pri rješavanju stambenog pitanja i prevencije rizika od beskućništva. Istovremeno, neprihvatljiv je i stav Direkcije za imovinu Glavnog grada Podgorica izražen u aktu broj 13-430/22-832 od 14. oktobra 2022. godine da nije nadležna za obezbjeđenje alternativnog smještaja, pomoći i podrške prilikom rješavanja stambenog pitanja porodica Bisljimi, kao i postupanje Glavnog grada Podgorica povodom predmetnog pitanja koji je Zaštitniku proslijedio navedene akte Uprave za zaštitu imovinsko - pravnih interesa Glavnog grada Podgorica i Direkcije za imovinu Glavnog grada Podgorica u kojima se *de facto* oglašavaju nenadležnim i/ili najavljuju nepostupanje po preporuci Zaštitnika.

2.3. Statistički prikaz o kretanju i rješavanju predmeta po pritužbama na diskriminaciju u prvih sedam mjeseci 2022. godine

Područje rada i zapošljavanja - 87 predmeta			
Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Vjera ili uvjerenje	1	Preporuka - 1;	Teče rok za postupanje - 1;
Pripadnost grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	13	Preporuka - 7; Nenadležnost (ostalo) - 1; U radu - 5;	U kontinuitetu se sprovodi - 7;
Bez osnova diskriminacije	23	Preporuka (nema diskriminacije, utvrđena povreda drugog prava) - 5; Nema povrede prava - 1; Upućivanje na druga pravna sredstva	U kontinuitetu se sprovodi - 4; Teče rok za postupanje - 1;

		- 2; Nenadležnost (ostalo) - 1; Nenadležnost (zahtjev za preispitivanje zakonitosti sudske odluke) - 1; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 4; Obustava (nakon podnošenja pritužbe pokrenut sudski postupak) - 2; Obustava (povreda otklonjena u toku postupka) - 1; U radu - 6;	
Druga lična svojstva	9	Preporuka - 2; Upućivanje na druga pravna sredstva - 1; Obustava (podnosilac pritužbe ne saraduje u postupku) - 1; U radu - 5;	Preporuka ispoštovana - 1; Preporuka nije ispoštovana - 1;
Bračno ili porodično stanje	5	Preporuka - 1; Obustava (nakon podnošenja pritužbe pokrenut sudski postupak) - 1; Obustava (podnosilac povukao pritužbu) - 1; U radu - 2;	U kontinuitetu se sprovodi - 1;
Invaliditet	6	Preporuka - 3; Obustava (povreda otklonjena u toku postupka) - 1; U radu - 2;	U kontinuitetu se sprovodi - 1; Preporuka nije ispoštovana - 2;
Starosna dob	2	Ukazivanje - 1; Obustava (podnosilac povukao pritužbu) - 1;	

Pol, promjena pola, rodni identitet	7	Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1; Nenadležnost (ostalo) - 1; U radu - 5;	
Seksualna orijentacija i/ili interseksualne karakteristike	1	U radu - 1;	
Društveno ili etničko porijeklo	4	Preporuka - 1; Spajanjem - 1; U radu - 2;	U kontinuitetu se sprovodi - 1;
Zdravstveno stanje	2	Spajanjem - 1; U radu - 1;	
Nacionalna pripadnost	7	Preporuka - 1; Preporuka (utvrđena povreda drugog prava) - 1; U radu - 5;	U kontinuitetu se sprovodi - 1; Teče rok za postupanje - 1;
Jezik	1	Ukazivanje - 1;	
Političko ili drugo mišljenje	6	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1; Obustava (podnosilac povukao pritužbu) - 1; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1; U radu - 3;	
Postupci pred organima javne vlasti - 14 predmeta			
Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Pripadnost grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	3	Preporuka - 1; Preporuka (utvrđena povreda drugog prava) - 1; U radu - 1;	U kontinuitetu se sprovodi - 1; Teče rok za postupanje - 1;

Pol, promjena pola, rodni identitet	2	Preporuka - 1; Spajanjem - 1;	U kontinuitetu se sprovodi - 1;
Bez osnova diskriminacije	5	Preporuka (utvrđena povreda drugog prava) - 1; Nema povrede prava - 1; Nenadležnost (ostalo) - 1; U radu - 2;	U kontinuitetu se sprovodi - 1;
Nacionalna pripadnost	2	U radu - 2;	
Invaliditet	1	Obustava (povreda otklonjena u toku postupka) - 1;	
Seksualna orijentacija i/ili interseksualne karakteristike	1	U radu - 1;	

Postupci pred pravosudnim organima - 2 predmet

Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Pol, promjena pola, rodni identitet	2	Ukazivanje - 2;	

Pristup dobrima i uslugama - 21 predmet

Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Pripadnost grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	2	Preporuka - 2;	U kontinuitetu se sprovodi - 2;
Invaliditet	3	Preporuka - 1; Ukazivanje - 1; U radu - 1;	U kontinuitetu se sprovodi - 1;
Bez osnova diskriminacije	3	Upućivanje na druga pravna sredstva - 2; U radu - 1;	

Pol, promjena pola, rodni identitet	1	U radu - 1;	
Seksualna orijentacija i/ili interseksualne karakteristike	1	Preporuka - 1;	U kontinuitetu se sprovodi - 1;
Druga lična svojstva	1	U radu - 1;	
Društveno ili etničko porijeklo	5	Preporuka (nema diskriminacije, utvrđena povreda drugog prava) - 2; Spajanjem - 3;	U kontinuitetu se sprovodi - 1; Preporuka nije ispoštovana - 1;
Nacionalna pripadnost	1	Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1;	
Vjera ili uvjerenje	3	Preporuka - 1, Obustava (povreda otklonjena u toku postupka) - 1; U radu - 1;	Teče rok za postupanje - 1;
Jezik	1	U radu - 1;	
Socijalna zaštita - 6 predmeta			
Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Pol, promjena pola, rodni identitet	2	Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1; Nenadležnost (ostalo) - 1;	
Invaliditet	3	Obustava (nakon podnošenja pritužbe pokrenut sudski postupak) - 1; U radu - 2;	

Druga lična svojstva	1	U radu - 1;	
Zdravstvena zaštita - 6 predmeta			
Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Druga lična svojstva	1	Ukazivanje - 1;	
Pripadnost grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	2	Nema povrede prava - 1; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1;	
Društveno ili etničko porijeklo	1	U radu - 1;	
Bračno ili porodično stanje	1	U radu - 1;	
Bez osnova diskriminacije	1	Nenadležnost (ostalo) - 1;	
Penzijsko - invalidsko osiguranje - 3 predmeta			
Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Druga lična svojstva	1	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1;	
Bez osnova diskriminacije	2	Upućivanje na druga pravna sredstva - 1; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1;	
Obrazovanje - 3 predmeta			
Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Invaliditet	1	Preporuka - 1;	Teče rok za postupanje - 1;
Jezik	1	U radu - 1;	
Veza sa nekim manjinskim	1	U radu - 1;	

narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom			
Javni diskurs / mediji - 9 predmeta			
Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Nacionalna pripadnost	2	Obustava (povreda otklonjena u toku postupka) - 1; U radu - 1;	
Društveno ili etničko porijeklo	3	Preporuka - 1; Spajanjem - 2;	U kontinuitetu se sprovodi - 1;
Jezik	1	U radu - 1;	
Političko ili drugo mišljenje	1	Preporuka - 1;	Preporuke nijesu ispoštovane - 1;
Vjera ili uvjerenje	1	Nenadležnost (ostalo) - 1;	
Bez osnova diskriminacije	1	Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1;	
Govor mržnje - 15 predmeta			
Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Društveno ili etničko porijeklo	1	Preporuka - 1;	Preporuka ispoštovana - 1;
Pol, promjena pola, rodni identitet	5	Preporuka - 2; U radu - 3;	Ispoštovana - 1; U kontinuitetu se sprovodi - 1;
Nacionalna pripadnost	4	Preporuka - 2; Upućivanje na druga pravna sredstva - 1; U radu - 1;	U kontinuitetu se sprovodi - 2;
Seksualna orijentacija i/ili	1	Nepostupanje (pritužba nije	

interseksualne karakteristike		dopunjena u ostavljenom roku) - 1;	
Jezik	1	Ukazivanje - 1;	
Druga lična svojstva	1	Ukazivanje - 1;	
Političko ili drugo mišljenje	2	Preporuka - 1; U radu - 1;	U kontinuitetu se sprovodi - 1;

Imovinsko - pravni odnosi - 7 predmeta

Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Vjera ili uvjerenje	1	U radu - 1;	
Nacionalna pripadnost	2	Ukazivanje - 1; Nema povrede prava - 1;	
Pripadnost grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	1	U radu - 1;	
Društveno ili etničko porijeklo	2	Nema povrede prava - 1; U radu - 1;	
Bez osnova diskriminacije	1	U radu - 1;	

Unutrašnji poslovi i policijsko postupanje - 4 predmeta

Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Vjera ili uvjerenje	1	U radu - 1;	
Društveno ili etničko porijeklo	1	U radu - 1;	
Seksualna orijentacija i/ili interseksualne karakteristike	1	U radu - 1;	
Pripadnost grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji	1	U radu - 1;	

ili drugoj organizaciji			
Sport - 5 predmeta			
Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Pripadnost grupi ili pretpostavka o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji	3	Preporuka - 1; U radu - 2;	Preporuke nijesu ispoštovane - 1;
Jezik	1	U radu - 1;	
Pol, promjena pola, rodni identitet	1	U radu - 1;	
Rodno zasnovano nasilje - 5 predmeta			
Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Pol, promjena pola, rodni identitet	5	Preporuka - 1; Ukazivanje - 1; Nenadležnost (ostalo) - 1; U radu - 2;	Preporuke ispoštovane - 1;
Nasilje u porodici - 1 predmet			
Starosna dob	1	U radu - 1;	
Bez područja i oblika diskriminacije - 11 predmeta			
Osnov/lično svojstvo	Broj predmeta u radu	Rezultat postupanja	Status preporuke
Bez osnova diskriminacije	10	Ukazivanje - 1; Spajanjem - 1; Nenadležnost (ostalo) - 1; Nepostupanje (pritužba nije dopunjena u ostavljenom roku) - 1; U radu - 6;	
Druga lična svojstva	1	Obustava (podnosilac povukao pritužbu) - 1.	

III PODACI IZ PRAVOSUDNE I UPRAVNE NADLEŽNOSTI

Zaštitnik je nastavio da prikuplja statističke podatke o slučajevima diskriminacije pred pravosudnim i upravnim organima. Aktuelni Zakon o zabrani diskriminacije, odredba člana 33 propisuje da su sudovi, državna tužilaštva, organi za prekršaje, organ uprave nadležan za policijske poslove i inspekcijski organi dužni da vode posebnu evidenciju u formi elektronski vođene baze podataka o podnijetim prijavama, pokrenutim postupcima i donijetim odlukama iz svoje nadležnosti u vezi sa diskriminacijom.

Prema ovoj odredbi, podatke iz posebne evidencije organi dostavljaju Zaštitniku najkasnije do 31. januara tekuće godine za prethodnu godinu, a na zahtjev Zaštitnika dužni su da podatke iz ove evidencije dostave i za određeni kraći period u toku godine. Zaštitnik i u ovom izvještaju apostrofira da još uvijek nije ustanovljena odgovarajuća evidencija.

3.1. Podaci iz pravosudne nadležnosti

Sudski savjet¹⁰ je dostavio tabelarni prikaz o predmetima iz građanske oblasti. Ističu da se pretragom kroz Pravosudni informacijski sistem (PRIS) utvrđuje da je tokom 2022. godine evidentirano da je od 1. januara do 30. juna 2022. godine evidentirano 6 tužbi čija je vrsta spora diskriminacija. Takođe, utvrđeno je da je 11 predmeta prenijeto iz prethodne godine, iz čega proizilazi da je u prvoj polovini godine bilo u radu 17 predmeta. Datumi podnošenja tužbi: 01/02/2022, 21/02/2022, 14/04/2022, 07/06/2022, 08/06/2022, 08/06/2022 a podnosioci tužbi su dvije osobe ženskog, dvije osobe muškog pola i dva pravna lica. Pet predmeta je završeno, od toga četiri (4) predmeta pravosnažno. Kada je u pitanju osnov diskriminacije, ovaj organ nije dostavio tražene podatke.

Sudski savjet je dostavio tabelarni prikaz o predmetima krivičnih djela koja se po svojim elementima bića mogu smatrati diskriminatornim, i to: silovanje - (29); obljava nad nemoćnim licem – dva (2); obljava sa djetetom – šest (6); obljava zloupotrebom položaja - tri (3); dječja pornografija, prikazivanje pornografskog materijala djeci i proizvodnja i posjedovanje dječje pornografije - šest (6); vanbračna zajednica sa maloljetnim licem - četiri (4); oduzimanje maloljetnog lica - (13); zapuštanje i zlostavljanje maloljetnog lica – dva (2); nedavanje izdržavanja - (163); kršenje porodičnih obaveza – jedan (1); izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje – osam (8); ratni zločini protiv civilnog stanovništva – jedan (1). U odnosu na teško ubistvo iz člana 144 KZ CG u radu je bilo (29) predmeta od kojih jedan (1) iz člana 144 stav 1 tačka 6 - dva (2) predmeta, a iz člana 144 stav 1 tačka 7 - dva (2) predmeta i iz člana 144 stav 1 tačka 8 – (25) predmeta.

¹⁰ Podaci dostavljeni putem mejla dana 16. oktobra 2022. godine

Sankcije izrečene pravosnažnim odlukama u pogledu krivičnog djela iz čl.221 KZCG su sljedeće: kućni zatvor – tri (3), rad u javnom interesu – osam (8), sudska opomena - dva (2), uslovna osuda (23), zatvorska kazna - četiri (4).

U odnosu na predmete iz člana 220 KZCG nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici za prvu polovinu 2022. godinu bila su ukupno 264 predmeta u radu.

U pogledu izrečenih kazni u predmetima koji su pravosnažni zbirno dat je tabelarni prikaz iz kojeg proizilazi da je izrečeno: zatvorske kazne - (43); kazna zatvora u prostorijama za stanovanje – sedam (7); uslovna osuda – (39); rad u javnom interesu- dva (2); novčna kazna – dva (2); pojačan nadzor od strane zakonskog zastupnika – jedan (1); zabrana približavanja – osam (8); obavezno liječenje alkoholičara – pet (5); obavezno ličenje narkomana – dva (2); obavezno liječenje alkoholičara i narkomana – jedan (1); obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi – šest (6); oduzimanje oružja – jedan (1);

U pogledu predmeta u kojima su izrečene kazne za prvostepene presude zbirno je dat tabelarni prikaz iz kojeg proizilazi da je izrečeno: zatvorske kazne- (62); kazna zatvora u prostorijama za stanovanje –(11); uslovna osuda – (52); rad u javnom interesu- četiri (4); novčna kazna –(4); pojačan nadzor od strane zakonskog zastupnika – jedan (1); zabrana približavanja – devet (9); obavezno liječenje alkoholičara – pet (5); obavezno ličenje narkomana – tri (3); obavezno liječenje alkoholičara i narkomana – jedan (1); obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi – osam (8); oduzimanje oružja – jedan (1); upućivanje u ustanovu nezavodskog tipa –jedan (1) i obavljanje društveno korisnog ili humanitarnog rada –jedan (1).

U odnosu na sudove povodom istog krivičnog djela nasilje u porodici kazne izrečene u prvostepenim predmetima za period od 1. januara – 30. juna 2022. godine: Osnovni sud u Baru - obavezno liječenje alkoholičara i narkomana – jedan (1), obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi - jedan (1), oduzimanje oružja – jedan (1), uslovna osuda – četiri (4), zabrana približavanja- jedan (1), zatvorska kazna –pet (5) – ukupno (13); Osnovni sud u Beranama - obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi – jedan (1), uslovna osuda – dva (2), zatvorska kazna - (12), ukupno - (15), Osnovni sud u Bijelom Polju - kazna zatvora u prostorijama za stanovanje - jedan (1), obavezno liječenje alkoholičara –jedan (1), obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi - jedan (1), uslovna osuda- jedan (1), zatvorska kazna – dva (2), ukupno – šest (6); Osnovni sud u Cetinju - kazna zatvora u prostorijama za stanovanje- dva (2), uslovna osuda - dva (2), zatvorska kazna – jedan (1) – ukupno- sedam (7); Osnovni sud u Danilovgradu - zatvorska kazna - jedan(1), ukupno – jedan (1); Osnovni sud u Herceg Novom - kazna zatvora u prostorijama za stanovanje – tri (3), novčana kazna – jedan (1); obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi – jedan (1), obavljanje društveno korisnog ili

humanitarnog rada – jedan (1), uslovna osuda- pet (5), zabrana približavanja – jedan (1), ukupno - (12), Osnovni sud u Kolašinu - obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi – jedan (1), uslovna osuda- jedan (1), zatvorska kazna – četiri (4)- ukupno – osam (8); Osnovni sud u Kotoru - kazna zatvora u prostorijama za stanovanje- jedan (1), novčana kazna – jedan (1), obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi - jedan (1), rad u javnom interesu – jedan (1), uslovna osuda- (10), zatvorska kazna – devet (9)- ukupno (23); Osnovni sud u Nikšiću - obavezno liječenje narkomana – jedan (1), pojačan nadzor od strane zakonskog zastupnika – jedan (1), rad u javnom interesu – jedan (1), uslovna osuda – pet (5), zabrana približavanja – dva (2), zatvorska kazna – pet (5)- ukupno (15); Osnovni sud u Plavu - upućivanje u ustanovu nezavodskog tipa –jedan (1), uslovna osuda (1)- ukupno –dva (2); Osnovni sud u Pljevljima - zatvorska kazna (5)- ukupno –pet (5); Osnovni sud u Podgorici - kazna zatvora u prostorijama za stanovanje – dva (2), obavezno liječenje alkoholičara – četiri (4), obavezno liječenje narkomana – dva (2), obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi – dva (2) rad u javnom interesu – jedan (1), uslovna osuda- (16), zabrana približavanja – pet (5), zatvorska kazna –(16) – ukupno (48); Osnovni sud u Rožajama - kazna zatvora u prostorijama za stanovanje - dva(2), novčana kazna – dva (2), uslovna osuda – dva (2); zatvorska kazna – jedan (1) – ukupno - sedam (7); Osnovni sud u Ulcinju- rad u javnom interesu – jedan (1) – ukupno - (1);

Uz prednje, dostavljen je i tabelarni prikaz pojedinačno po sudovima u odnosu na vrstu donijetih presuda kod pravosnažnih presuda, pa tako: Osnovni sud u Baru - obavezno liječenje alkoholičara i narkomana – jedan (1), obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi - jedan (1), oduzimanje oružja – jedan (1), uslovna osuda – četiri (4), zatvorska kazna –tri (3) – ukupno (10); Osnovni sud u Beranama - obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi – jedan (1), uslovna osuda – dva (2), zatvorska kazna – osam (8), ukupno - (11), Osnovni sud u Bijelom Polju- kazna zatvora u prostorijama za stanovanje- jedan (1), obavezno liječenje alkoholičara –jedan(1), uslovna osuda- jedan (1), zatvorska kazna – jedan (1), ukupno – četiri (4); Osnovni sud u Cetinju - kazna zatvora u prostorijama za stanovanje- dva (2), uslovna osuda - tri (3), zatvorska kazna – dva (2) – ukupno- sedam (7); ukupno – jedan (1); Osnovni sud u Herceg Novom - kazna zatvora u prostorijama za stanovanje – jedan (1), obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi – jedan (1), uslovna osuda - četiri (4), zabrana približavanja – jedan (1), ukupno - sedam(7), Osnovni sud u Kolašinu - obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi – jedan (1), uslovna osuda- jedan (1), zatvorska kazna – tri (3)- ukupno –pet (5); Osnovni sud u Kotoru - kazna zatvora u prostorijama za stanovanje- jedan (1), novčana kazna – jedan (1), obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi - jedan (1), rad u javnom interesu – jedan (1), uslovna osuda - sedam (7), zatvorska kazna – pet (5) - ukupno (14); Osnovni sud u Nikšiću - pojačan nadzor od strane zakonskog zastupnika – jedan (1), uslovna osuda – tri (3), zabrana približavanja – dva (2), zatvorska kazna – tri (3)- ukupno devet (9); Osnovni sud u Pljevljima - zatvorska kazna

četiri (4)- ukupno –četiri (4); Osnovni sud u Podgorici - obavezno liječenje alkoholičara – četiri (4), obavezno liječenje narkomana – dva (2), obavezno psihijatrijsko liječenje u zdravstvenoj usanovi – dva (2) uslovna osuda- (12), zabrana približavanja – pet (5), zatvorska kazna –(13) – ukupno (38); Osnovni sud u Rožajama - kazna zatvora u prostorijama za stanovanje – dva (2), novčana kazna – dva (2), uslovna osuda – dva (2); zatvorska kazna – jedan (1) – ukupno - sedam (7); Osnovni sud u Ulcinju - rad u javnom interesu – jedan (1) – ukupno - (1).

Prema Godišnjem izvještaju o radu sudova za prekršaje na predmetima iz oblasti Zakona o zabrani diskriminacije i predmetima iz drugih oblasti u kojima prekršaji sadrže elemente diskriminacije za 2022. godinu¹¹ koji je dostavio **Viši sud za prekršaje Crne Gore**, sudovi za prekršaje u 2022. godini nijesu imali u radu predmete iz oblasti Zakona o zabrani diskriminacije. Međutim, imali su u radu 55 predmeta sa elementima diskriminacije, i to: Sud u Podgorici – (40) od kojih je riješeno (13) a u radu (27) predmeta, Sud u Budvi – devet (9) gdje su – četiri (4) predmeta okončana, a u radu je ostalo pet (5), dok je Sud u Bijelom Polju imao u radu šest (6) predmeta od kojih su –pet (5) riješena, a jedan (1) je neriješen. Svi predmeti su procesuirani kao prekršaji iz Zakona o javnom redu i miru, te nije bilo predmeta koji su procesuirani na osnovu Zakona o zabrani diskriminacije. Na nivou svih sudova riješena su 22 predmeta, dok su 33 predmeta prenijeta u narednu godinu.

Pred Sudom za prekršaje u Podgorici (12) zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka imala su za osnov seksualnu orijentaciju, u (20) slučajeva zahtjevi su imali osnov nacionalnu pripadnost, u jednom (1) je vjerska pripadnost konstituisala osnov, u dva (2) predmeta je osnov bila rasna pripadnost, u jednom (1) je osnov bilo etničko porijeklo, u (2) predmeta je naznačen osnov vjerska i etnička pripadnost i dva (2) predmeta sa osnovom vjerske i nacionalne pripadnosti. U tri (3) predmeta došlo je do obustave postupka, u osam (8) predmeta izrečena je novčana kazna, u jednom (1) slučaju je izrečena kazna rada u javnom interesu, dok je 27 predmeta u radu.

Pred Sudom za prekršaje u Budvi podniet je jedan (1) zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, koji je za osnov diskriminacije imao vjersku pripadnost, pet (5) postupaka je vođeno zbog nacionalne pripadnosti, dok je dva (2) predmeta imalo za osnov seksualnu orijentaciju, u jednom (1) predmetu je osnov bila rasna pripadnost. U pogledu ishoda postupaka predmeti su okončani na sljedeći način: donijete su dvije (2) oslobađajuće odluke; izrečene su dvije (2) novčane kazne, dok je pet (5) predmeta ostalo u radu.

Pred Sudom za prekršaje Bijelo Polje pokrenuta su četiri (4) postupka u kojima je navedena seksualna orijentacija, dok je u dva (2) predmeta istaknuta nacionalna pripadnost kao diskriminatorni osnov. U četiri (4) predmeta donijeta je oslobađajuća odluka, dok je u jednom (1) predmetu nastupila zastara. U radu je ostao jedan (1) predmet.

¹¹ Akt Višeg suda za prekršaje Crne Gore, Su II br.173/22, od 20. jula 2022. godine

Prema Godišnjem izvještaju o radu sudova za prekršaje na predmetima iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici¹² sudovi su u 2022. godini imali u radu 1375 predmeta (1.342 predmeta u 2021. a za isti period u 2020. bilo je 1.314 predmeta), od čega 861 pred Sudom za prekršaje u Podgorici, 307 pred Sudom za prekršaje u Budvi i 207 predmeta pred Sudom za prekršaje u Bijelom Polju. Završeno je 747 predmeta ili 54,33%, od čega u Sudu za prekršaje Podgorica -396; Sudu za prekršaje Budva -202 i Sudu za prekršaje Bijelo Polje -149 predmet.

Predmeti su završeni na način što je izrečeno: 248 novčane kazne; 78 kazna zatvora; 155 uslovnih osuda; 32 opomena; 4 vaspitne mjera; u 5 predmeta je odbačen zahtjev; u 32 predmetu je obustavljen postupak; u 156 je donijeta oslobađajuća odluka, dok je 37 predmeta riješeno na drugi način. Izrečeno je 365 zaštitnih mjera i to: udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje - 50; zabrana približavanja - 119; zabrana uznemiravanja i uhođenja - 150; obavezno psihijatrijsko liječenje i liječenje od zavisnosti - 46.

U 747 završenih predmeta postupci su vođeni protiv 952 nasilnika, od čega je 934 punoljetnih ili 98,11% i 18 ili 1,89% maloljetna lica. Po polnoj strukturi punoljetnih bilo je 760 muškarca ili 81,37% i 174 ili 18,63% žena, a po polnoj strukturi maloljetnih bilo je 16 lica muškog pola i dva (2) lica ženskog pola. Prema raspoloživim podacima, na uzorku od 787 nasilnika, tj. 82,67% od ukupnog broja nasilnika, u predmetima koji su završeni njih 400 ili 50,82% su nezaposlena lica. Na uzorku od 672 nasilnika ili 70,59% od ukupnog broja nasilnika, njih 165 ili 24,55% ima osnovno obrazovanje, 442 ili 65,77% srednje obrazovanje, dok 65 ili 9,67% ima višu ili visoku stručnu spremu.

Od 747 završenih predmeta ukupno je bilo 980 žrtvi nasilja, od čega 858 ili 87,55% punoljetnih i 122 ili 12,45% maloljetnih. Od ukupno 858 punoljetnih žrtvi nasilja u 583 slučaja ili 67,95% žrtve su bile žene, a u 275 ili 32,05% muškarci. Od ukupno 122 maloljetnih žrtvi nasilja, u 81 slučaja žrtve su bili muškarci, a u 41 slučaju žene.

U postupcima po žalbi, Viši sud za prekršaje Crne Gore je u toku prve polovine 2022. godine imao u radu (84) predmeta zbog prekršaja iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, od čega 73 u redovnim postupcima; pet (5) predmeta u postupcima za izricanje zaštitne mjere prije pokretanja prekršajnog postupka; jedan (1) u postupcima izvršenja i dva (2) iz grupe ostalih predmeta.

Od ukupno 73 predmeta koji su po žalbi rješavani u redovnom prekršajnom postupku 72 je novih, a jedan (1) je iz 2021. godine. Završeno je 58 predmeta, tri (3) predmeta su administrativno vraćena i 12 je neriješeno. Potvrđeno je 40 predmeta, šest (6) predmeta je preinačeno, a u jednom (1) predmetu je žalba odbačena.

¹² Akt Višeg suda za prekršaje Crne Gore, Su II br.167/22, od 11. jula 2022. godine

Dužina trajanja postupka u predmetima po žalbi: u (41) predmeta je iznosila do mjesec dana, u (13) predmeta od jedan do dva mjeseca, i u (4) predmeta od dva do četiri mjeseca. U (61) predmetu žalioци su okrivljeni, u (16) predmeta Uprava policije kao podnosilac zahtjeva, u (8) predmeta oštećeni i u jednom (1) predmetu okrivljeni i Uprava policije.

U 54 PŽP predmeta žalioци su okrivljeni, u četiri predmeta Uprava policije kao podnosilac zahtjeva, u osam predmeta oštećeni a u tri predmeta okrivljeni i oštećeni, u jednom predmetu Uprava policije, okrivljeni i oštećeni, u jednom predmetu ODT Bijelo Polje u u jednom predmetu ODT Pljevlja.

3.2. Podaci iz upravne nadležnosti

Uprava za inspekcijske poslove Crne Gore je dostavila podatak da je pred Inspekcijom za sport podnijeta jedna prijava za diskriminatorno postupanje dana 26. januara 2022. godine instituciji Zaštitnika i da je osnov tog postupanja disciplinski postupak protiv maloljetnog lica. Pol diskriminisanog lica je muški a starost diskriminisanog lica je 14 godina.

Uprava policije Crne Gore je dostavila tabelarni prikaz pokrenutih postupaka u izvještajnom periodu iz kojeg proizilazi da je pokrenuto devet (9) postupaka. U četiri postupka osnov je dila seksualna orijentacija, u tri (3) predmeta osnov je bila nacionalna pripadnost, dok je u jednom (1) postupku osnov rasna pripadnost. U četiri (4) predmeta postupak je trajao manje od 24h, u jednom (1) postupak je trajao 5 dana, u jednom (1) postupak je trajao 24 dana, dok je u tri (3) postupak u toku. U šest (6) postupaka diskriminisano lice je muškog pola, dok je u tri (3) postupka ženskog pola.

IV AKTIVNOSTI NA PROMOCIJI LJUDSKIH PRAVA I JAČANJU KADROVSKIH KAPACITETA SEKTORA ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE, RANJIVIH GRUPA I RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Institucija Zaštitnika je tokom perioda izvještavanja nastavila sa promocijom načela zabrane diskriminacije, jednakosti i ravnopravnosti. Nastavljena je saradnja sa svim relevantnim akterima koji rade na unaprijeđenju stanja u ovoj oblasti. Predstavnicima/cima Sektora za zaštitu od diskriminacije, ranjivih grupa i rodne ravnopravnosti učestvovali/e su na određenom broju panel diskusija, okruglih stolova, konferencija i radnih sastanaka. U ovom dijelu izvještaja dat je pregled pojedinih aktivnosti koje su ostvarene u saradnji sa različitim partnerima.

4.1. Nacionalni aspekt saradnje i promocija jednakosti

Zamjenica Zaštitnika bila je panelistkinja na javnoj diskusiji Instituta za medije – “Za mržnju nemamo kad (kako unaprijediti regulaciju i samoregulaciju u Crnoj Gori kako bi se smanjilo širenje govora mržnje u medijima)”. Ona je, pored ostalog, navela da se generalno pojedinci u većoj mjeri bave politikom na neodgovarajući način. Takođe je ukazala da je govor mržnje naročito izražen u tenzičnim i osjetljivim vremenima kada na dnevni red dođu teme, kao što su identitetska i druga pitanja koja duboko dijele društvo. Zamjenica je kazala i da je govor mržnje najprisutniji na društvenim mrežama, online prostoru, gdje ga je vrlo teško suzbiti i kontrolisati. Institucija Zaštitnika, dodala je, često ukazuje na problem širenja govora mržnje u komentarima čitalaca na portalima i na društvenim mrežama medija. Pojasnila je da je često kod ljudi zablude da svaki uvredljiv govor predstavlja govor mržnje. Kazala je da postoji mnogo načina da se iskažu mišljenje i nezadovoljstvo, a da se osoba ne vrijeđa po bilo kojoj ličnoj osnovi. Ukazala je i na sve češću pojavu mizoginije. Upoznala je prisutne sa standardima i konceptom izrade mišljenja Zaštitnika.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore sastao se sa predsjednikom Romskog savjeta i medijatorkom sa kojima je razgovarao o aktuelnim i višegodišnjim problemima Romkinja i Roma u Crnoj Gori. Zaštitnik je, pored ostalog, ukazao da su Romi, po svim pokazateljima i dalje najmarginalizovanija grupa i da je potrebno nastaviti aktivnosti na jačanju svijesti većinskog naroda o njihovom položaju. On je takođe rekao da je primjena principa afirmativne akcije potrebna dok god su Romi i Romkinje u marginalizovanom položaju. Predsjednik je ocijenio da se određene stvari koje utiču na položaj Roma i Romkinja u zemlji mijenjaju, ali da je i dalje veliki broj problema. S tim u vezi, ukazao je i na kontinuiranu izloženost govoru mržnje na društvenim mrežama i u komentarima na portalima. Zahvalio je zaštitniku na višegodišnjem zalaganju za smanjenje cenzusa za

autentičnog predstavnika romske manjinske zajednice u Skupštini Crne Gore. Razgovarano je i o terenskim posjetama Zaštitnika naseljima i gradovima širom Crne Gore u kojima žive Romi, nedavnom mišljenju i preporukama povodom položaja medijatora u nastavi, pristupu administrativnim procedurama, položaju Romkinja, potrebi dodatnog osnaživanja djece da nastave srednje i visoko obrazovanje kao i aktivizam u zajednici.

Glavna savjetnica Zaštitnika bila je panelistkinja na temu „Kako suzbiti višestruku i interseksijsku diskriminaciju žena s invaliditetom u crnogorskom društvu?” u okviru javne debate „8. mart u svjetlu prava žena s invaliditetom”. Ona je, pored ostalog, istakla da žene s invaliditetom još uvijek nijesu u dovoljnoj mjeri upoznate sa svojim pravima i da su nerijetko izložene višestrukoj i interseksijskoj diskriminaciji, te da se svakako nalaze u povećanom riziku od nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja. Savjetnica je navela da poseban problem predstavljaju i društvene predrasude, nepoznavanje problema s kojima se susrijeću žene s invaliditetom i nedovoljna osnaženost. Na panel diskusiji su prikazani rezultati istraživanja na uzorku od 30 žena sa invaliditetom koje su intervjuisane tokom 2020. i 2021. godine. Javna debata je organizovana u okviru projekta: „Govorimo o nasilju i diskriminaciji žena s invaliditetom”, koju sprovodi Inicijativa mladih s invaliditetom Boke (I MI Boke), a koji finansira Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava. Cilj ovog projekta je doprinos smanjenju rodno-zasnovanog nasilja i povećanju rodne ravnopravnosti žena s invaliditetom u Crnoj Gori. Ovo je prvi događaj u Crnoj Gori, koji se organizuje povodom 8. marta, a koji je posvećen ženama s invaliditetom.

U izjavi za medije povodom Dana žena, zaštitnik je istakao da je nasilje u porodici jedan od ključnih problema sa kojim se žene danas suočavaju, napominjući da je to problem i djece, jer se na njih uvijek reflektuje. On je u izjavi povodom Međunarodnog dana žena ukazao da se od žene danas traži mnogo više - da je i ekonomski faktor, odnosno da radom van kuće doprinosi ekonomskom statusu porodice, kao i da aktivno učestvuje u mnogim procesima, kao što je odgajanje djece i staranje o njima. Zaštitnik je u izjavi za Vijesti naveo da kada se zatvori taj krug obaveza, on daleko prevazilazi tradicionalni koncept, iza kojeg se skrivaju oni koji žene stavljaju u manje povoljan položaj. Zaštitnik je ukazao da postoje primjeri gdje su žene pri samoj najavi da će koristiti porodiljsko odsustvo, bile eliminisane iz procesa rada. Zaštitnik je istakao da smatra da je eskalacija nasilja nad ženama posljedica svojevrsne društvene emancipacije, kroz koju naše društvo još prolazi, što je dovelo do zloupotrebe građanskih sloboda. On je u izjavi za Pobjedu rekao da se pojedinci, pa i čitave grupe osjećaju se toliko komforno da mogu da vrijeđaju, napadaju i u najgorim slučajevima lišavaju života žene po nekim svojim pravilima življenja. Istakao je da ga pogotovo brine reakcija društva, upozoravajući da su pojedini nasilnici imali podršku "ili u najgorem slučaju pravdanje nasilja kao načina očuvanja navodnog društvenog morala i morala unutar porodice", a to dovoljno govori da niti imamo kompaktan odgovor, niti dovoljno razvijenu svijest o pogubnosti nasilja nad

ženama" Prema njegovim riječima, onaj ko nema poštovanja prema svim ženama ne može imati poštovanje ni prema sebi bliskima.

Zamjenica Zaštitnika bila je učesnica okruglog stola "Harmonizacija propisa sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom". Zamjenica je govorila o okviru djelovanja institucije i primjeni Zakona o zabrani diskriminacije. Ona je, pored ostalog, kazala da je u toku izrada Nacrta novog Zakona o zabrani diskriminacije, koji u potpunosti treba uskladiti sa pravnom tekovinom Evropske unije i da nedovoljna primjena usvojenih pravnih standarda dovodi do toga da se osobe sa invaliditetom i dalje suočavaju sa brojnim preprekama, koje onemogućavaju puno i efikasno učešće u životu zajednice. Takođe je navela da: Zakon ne pravi jasnu distinkciju između područja (oblasti), oblika i osnova diskriminacije; kaznena politika nije usaglašena sa drugim relevantnim zakonima; odredba o teretu dokazivanja nije u potpunosti upodobljena sa direktivama Evropske unije koje regulišu zabranu diskriminacije; pojedini oblici nijesi prepoznati kao teži oblik diskriminacije. S tim u vezi, podsjetila je da je nadležno ministarstvo formiralo Radnu grupu za izradu nacrta Zakona o zabrani diskriminacije, u čijem radu učestvuje u svojstvu posmatračice. Događaj je realizovan u okviru projekta „Saradnjom do boljeg položaja LSI u Tuzima“ koji implementira NVU „Djeca Crne Gore“ u saradnji sa Opštinom Tuzi.

Predstavnici Instituta za pravne studije posjetili su instituciju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i tom prilikom održali sastanak sa zaštitnikom i zamjenicom zaštitnika. Povod sastanka je predstavljanje Projekta STOP SEKSIZMU U CRNOJ GORI i tom prilikom su predstavljene planirane aktivnosti koje se odnose na analizu relevantnih zakona i izradu smjernica sa stanovišta postupanja u slučajevima seksizma. Posebno je istaknut značaj donošenja smjernica za koje očekujemo da će olakšati bolje razumijevanje ove pojave.

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG), uz podršku Ministarstva finansija i socijalnog staranja i predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori obilježilo je u Podgorici Evropski dana samostalnog života. Prisustvom skupu podršku je iskazao i zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Povodom ovog dana saopšteno je da je svakoj osobi s invaliditetom (OSI) neohodno stvoriti ravnopravne prilike za učešće u životu zajednice, a samostalan život podrazumijeva da pravite izbore, kontrolišete sprovođenje odluka, snosite odgovornost, ali i da imate pravo na grešku.

Zamjenica Zaštitnika za zaštitu od diskriminacije i savjetnica Zaštitnika učestvovala su na konferenciji „Efekti primjene Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori 2019-2023 – Spisak želja ili mjerljivi rezultati? Na konferenciji je, između ostalog, saopšteno da je: primjena Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola jedan je od ključnih izazova u unaprjeđenju prava LGBTI osoba u Crnoj Gori; otežan pristup zdravstvenoj zaštiti transrodnih osoba; primijećen i trend rasta anti-rodno narativa;

realizovano svega 50 odsto aktivnosti iz Akcionog plana za 2021. godinu, dok je je veliki broj aktivnosti planiranih za 2020. godinu prenesen je u Akcioni plan za 2021. godinu, zbog situacije sa epidemijom Covid-19. Takođe je saopšteno da su uspješna organizacija devete Povorke ponosa, te povećana vidljivost LGBTI osoba u odnosu na 2020. godinu, kao i povećan broj obučanih nosilaca pravosudnih funkcija, službenika i mladih o ljudskim pravima LGBTI osoba neka od postignuća u 2021. godini. Zamjenica je podsjetila na aktivnosti Zaštitinika u vezi sa zaštitom i promocijom prava LGBTI osoba, ističući da LGBTI osobe i organizacije koje staju u njihovu zaštitu imaju pouzdanog i prirodnog partnera u instituciji Zaštitnika. Ona je ukazala da je angažovana u svojstvu posmatrača u Radnoj grupi za izradu Zakona o rodnom identitetu, te da očekuje intenziviran rad na stvaranju uslova za efikasnu implementaciju Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola. Podsjetila je i na navode iz non pejpera Evropske komisije koja poziva vlasti u Crnoj Gori da sistematičnije i efikasnije sprovodi preporuke Zaštitnika, pa je izrazila očekivanje da će preporuke koje je Zaštitnik dao u odnosu na prava LGBTIQ zajednice, a koje do sada nijesu implementirane, doživjeti svoju primjenu. Ona je pozvala Ministarstvo zdravlja da preduzme sve mjere na kontinuiranom snabdijevanju hormonskom terapijom za trans žene, kako se ova ranjiva kategorija ne bi dovodila u stanje rizika u obezbjeđivanju nesmetane zdravstvene zaštite u vezi sa rodnim prilagođavanjem. Konferenciju je organizovala NVO Queer Montenegro u sklopu projekta „Zajedno za LGBTI prava“.

Zamjenica Zaštitnika učestvovala je u informativnoj emisiji RTCG NAGLAS, na temu: Ko kontroliše govor mržnje u online prostoru. Pored ostalog, zamjenica se u uvodnom obraćanju osvrnula na ukazano istraživanje na Zapadnom Balkanu koje je urednica predstavila, a koje pokazuje da 42 odsto mladih u Crnoj Gori smatra da govor mržnje treba da bude dozvoljen. S tim u vezi, postavila je pitanje da li mladi znaju šta je govor mržnje i kakve su njegove dalekosežne posledice, da li znaju da je govor mržnje u osnov nasilja i drugih deliktnih radnji. Istakla je da su započete edukativne aktivnosti, tako da su predstavnice institucije Zaštitnika održale više predavanja za djecu školskog uzrasta od 6. do 9. razreda na temu zabrana diskriminacije. Istakla je da smatra da građansko obrazovanje, s posebnim osvrtom na zabranu diskriminacije, treba uvesti kao obavezan predmet u školama, a ne izborni, prije svega što se u ovom uzrastu stiču obrasci ponašanja odraslog čovjeka kao budućeg donosioca odluka. Dalje je naglasila da je govor mržnje oblik diskriminacije i da se, u suštini, cijeni od konkretnog do konkretnog slučaja, od činjenica i okolnosti slučaja da li je govor mržnje ili ne, te da nije svaki uvredljiv govor govor mržnje. Ukazala je da je dobro što je izmjenjen Krivični zakonik, konkretno odredba člana 42a – Posebna okolnost za odmjeravanje kazne za krivično djelo učinjeno iz mržnje, dodajući da se, prema dosadašnjem iskustvu u praksi rijetko primjenjuje. Istakla je da bi dobro bilo da se ista klauzula primijeni i za prekršajno zakonodavstvo. Konstatovano je da se govor mržnje dominantno procesuiru u prekršajnom postupku shodno Zakonu o javnom redu i miru. Smatra da bi pored sankcije bilo korisnije da se procesuiru po Zakonu o zabrani diskriminacije jer je govor mržnje oblik diskriminacije, čime bi se doprinijelo

podizanju svijesti i da osoba bude svjesna da je diskriminator, a ne da se procesuiru kroz remećenje javnog reda i mira. Pored predstavnice institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore gosti emisije su bili i: državni sekretar u Ministarstvu pravde; šefica programske kancelarije Savjeta Evrope; predsjednica Društva profesionalnih novinara i predsjednica Upravnog odbora LGBT Forum progresa.

Viši savjetnik učestvovao je na konferenciji povodom predavljanja rezultata monitoringa pristupačnosti zdravstvenih institucija koju je organizovao Savez slijepih Crne Gore. On je, pored ostalog, kazao da je pristupačnost preduslov za samostalan život osoba sa invaliditetom (OSI) i za ostvarivanje svih drugih ljudskih prava, navodeći da izostanak pristupačnosti gotovo po automatizmu dovodi do kršenja drugih prava i diskriminacije OSI. Takođe je ukazao je da je pristupačnost jedno od osnovnih načela Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom. Ocijenio je da rezultati monitoringa sadrže kvalitetnu identifikaciju prepreka sa kojima se lica oštećenog vida suočavaju u pristupu zdravstvenoj zaštiti, kao i preporuke šta treba raditi da bi se stanje u ovoj oblasti popravilo. Pomenuti monitoring je obuhvatio institucije primarne zdravstvene zaštite, domove zdravlja, Institut za javno zdravlje, Ministarstvo zdravlja, ali i opšte i specijalizovane bolnice, jedinice hitne medicinske pomoći. Monitoring je sproveden putem zahtjeva za slobodan pristup informacijama i direktnim posjetama na terenu.

Na sastanku radne grupe za izradu Smjernica za eliminaciju seksizma u radu institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda koju čine predstavnici institucije Zaštitnika i Instituta za pravne studije (IPLS), ocijenjeno je da će ovaj dokument doprinijeti unapređenju stanja u ovoj oblasti u Crnoj Gori. Konstatovano je da je imajući u vidu poziciju u sistemu i ugled institucije Zaštitnika u crnogorskom društvu, važno da se strateški odgovor na pojavu seksizma pruža i djelimično usmjerava i sa pozicije ove institucije. Jedna od aktivnosti IPLS, koju sprovodi u okviru projekta „STOP seksizmu u Crnoj Gori“, je da zajedno sa institucijom Zaštitnika izradi Smjernice za eliminaciju seksizma u radu institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda. „STOP seksizmu u Crnoj Gori“ je podržan u okviru programa OCD u Crnoj Gori – od osnovnih usluga do oblikovanja politika – M BASE, koji sprovodi Centar za građansko obrazovanje (CGO) u partnerstvu sa njemačkom fondacijom Friedrich Ebert Stiftung (FES), NVO Centar za zaštitu i proučavanje ptica Crne Gore (CZIP), NVO Politikon mreža, a u saradnji sa Ministarstvom javne uprave i Ministarstvom evropskih poslova Vlade Crne Gore. Program finansira Evropska unija, a kofinansira Ministarstvo javne uprave.

4.2. Ključni aspekti međunarodne saradnje

Zamjenica Zaštitnika za zaštitu od diskriminacije, manjinska prava i rodnu ravnopravnost i savjetnica Zaštitnika imale su u Strazburu niz sastanaka sa predstavnicima više direktorata i divizija Savjeta Evrope. Generalni Direktorat za demokratiju, Jedinica za

borbu protiv govora mržnje i saradnju, organizovao je posjetu predstavnika ombudsmanskih institucija Crne Gore i Srbije, u okviru aktivnosti projekta „Promocija različitosti i jednakosti na Zapadnom Balkanu“ - Horizontalni Program, koji finansiraju SE i EU. U fokusu posjete bila je razmjena informacija o aktuelnim aktivnostima i primjeni standarda koje u navedenim oblastima sprovode nadležna tijela Savjeta Evrope, kao i angažman ombudsmanskih institucija. Organizovani su i razgovori sa kolegama koji učestvuju u monitoring posjetama zemljama članicama SE, za oblasti zaštite od diskriminacije, s fokusom na zaštitu manjina, borbu protiv rasizma i netolerancije. Na sastancima je razgovarano o generalnim preporukama i primjeni strategija SE koje se odnose na pojedinačne oblasti kao i praksi Evropskog suda za ljudska prava. Učesnici su se sastali i sa sutkinjom Evropskog suda za ljudska prava iz Crne Gore kao i ambasadoricom Crne Gore pri Savjetu Evrope. Takođe, održane su i konsultacije i sa programskom menadžerkom Direktorata za demokratiju i bivšom šeficom Kancelarije Savjeta Evrope, u Podgorici. Održani su sastanci i sa predstavnicima divizija za zaštitu Roma i putnika, LGBT/AD-SOGL, timovima za rodnu ravnopravnost, borbu protiv govora mržnje, nacionalnih manjina i zaštitu manjinskih jezika. Jedna od poruka nakon niza sastanaka sa predstavnicima više direktorata i divizija Savjeta Evrope koje su u Strazburu imale predstavnice institucije Zaštitnika jeste da regionalni odgovor u borbi protiv govora mržnje i zaštitu ranjivih grupa i manjinska prava ostaje u fokusu programa i praćenja Savjeta Evrope, koji u ombudsmanskim institucijama vidi strateške partnere u djelovanju na ovom polju.

Zamjenica i savjetnica Zaštitnika bile su učesnice tripartitnog sastanka tijela za jednakost Crne Gore, Sjeverne Makedonije i Albanije (Skoplje, 4. i 5. april). Na sastanku je bilo riječi o ulozi tijela za jednakost u borbi protiv govora mržnje, karakterističnim slučajevima iz prakse, međunarodnim standardima, specifičnim oblicima saradnje sa nevladinim sektorom i izazovima u radu kada je u pitanju govor mržnje. Zamjenica Zaštitnika predstavila je karakteristične slučajeve govora mržnje, u kojima je postupano. Ukazala je na normativni okvir koji se odnosi na govor mržnje, na predstojeće aktivnosti u okviru izrade Nacrta zakona o zabrani diskriminacije i na relevantnu sudsku praksu. Pored ostalog istakla je da se govor mržnje dominantno dešava u online prostoru, da je na zabrinjavajućem nivou i da je sve više prisutan mizogini govor u javnom diskursu. Savjetnica je predstavila oblike saradnje sa nevladinim/ civilnim sektorom, ukazala na praksu Ombudsmana u dijelu prikupljanja podataka od relevantnih partnera za izradu Godišnjeg izvještaja, na izazove u radu kada je u pitanju finansiranje institucije, promotivne i aktivnosti u okviru Dana Zaštitnika. Sastanku su prisustvovali predstavnici ECRI-a, Savjeta Evrope, Komisije za prevenciju i zaštitu od diskriminacije Sjeverne Makedonije i Albanije. Ovaj skup održan je u okviru projekta Promocija različitosti i jednakosti, „Horizontalni program za Zapadni Balkan i Tursku- 2019 – 2022“, a povod za održavanje bilo je formiranje Komisije za jednakost Sjeverne Makedonije.

Zamjenica i savjetnica Zaštitnika, primile su na razgovor predstavnice organizacije PH International Montenegro, kojom prilikom su dogovorene mogućnosti za saradnju na Projektu građanskog obrazovanja u Crnoj Gori (Montenegro Civic Education Project, MCEP). Na obostrano zadovoljstvo načelno su dogovoreni pravci učešća Zaštitnika u realizaciji ovog projekta, koji ima za cilj uvođenje i formalizaciju kurikuluma u obrazovni sistem sa tendencijom da ga konstituiše građansko obrazovanje, zdravi stilovi života i policajac u zajednici. Osim toga, projektom su predviđene aktivnosti na podizanju svijesti mladih, nastavnog kadra i lokalne zajednice o pravnoj kulturi, pojmu i mehanizmima zaštite od diskriminacije, kao i maloljetničkoj delikvenciji. Zamjenica je pozdravila ideju na kojoj je zasnovan projekat ukazujući na značaj edukacije mladih o pitanjima jednakosti i nediskriminacije i promocije vrijednosti kakve su tolerancija i uvažavanje različitosti. Istovremeno je iskazala spremnost da Zaštitnik svojim doprinosom na realizaciji projekta utiče na podizanje svijesti mladih, što, između ostalog, proizilazi iz njegovog mandata. Zamjenica Zaštitnika imala je prezentaciju o praksi rada sektora za zaštitu od diskriminacije na onlajn radionici Savjeta Evrope o postupanju u slučajevima govora mržnje, kroz poboljšanje prikupljanja podataka. Zamjenica je, pored ostalog, kazala da institucija Zaštitnika vodi bazu podataka koja je inovirana prije par godina; da su podaci podijeljeni po osnovima, područjima, oblicima i načinu okončanja (podnosilac, opština, lice lišeno slobode, grupa povrijeđenog prava, povrijeđeno pravo, drugo povrijeđeno pravo, način povrede, status), te da se čine dostupnim javnosti putem polugodišnjih izvještaja i godišnjih izvještaja i preko web sajta. Ona je takođe kazala da u Crnoj Gori još uvijek nije ustanovljena jedinstvena baza podataka o slučajevima diskriminacije na nacionalnom nivou, navodeći da su statistički podaci jedan od ključnih mjerila i pokazatelja o prisustvu neke pojave u društvu i da Institucija kontinuirano predlaže uvođenje jedinstvene baze podataka, kojoj bi Zaštitnik imao pristup. Govoreći o predmetima u radu, navela je da je izraženo prisustvo govora mržnje i dalje razlog za zabrinutost i zahtijeva angažman zajednice, prvenstveno institucija sistema. Prema njenim riječima, pogrešno shvatanje granica slobode izražavanja i zlonamjerno prekoračenje, naročito u onlajn svijetu, veoma često prelazi u otvoren govor mržnje, a reakcije na takve slučajeve najčešće proizvode novi govor mržnje.

Međunarodna ekspertkinja iz oblasti zaštite od nasilja u porodici, profesorica Ramune Jakštienė, posjetila je instituciju Zaštitnika i o ovoj temi razgovarala sa zaštitnikom Sinišom Bjekovićem i glavnom savjetnicom za zaštitu od diskriminacije Dinom Knežević. Na sastanku je naglašen i dalje veliki broj slučajeva porodičnog nasilja, preko 2.000 slučajeva, kvalifikovanih kao prekršajna djela, što je za Crnu Goru, u odnosu na broj stanovnika, veliki broj. Profesorica Jakštienė upoznata je sa nadležnostima koje ima institucija Zaštitnika, aktivnostima u okviru sektora, učestvovanju u promotivnim kampanjama i organizovanju brojnih predavanja na temu sprečavanja nasilja u porodici za osnovce, srednjoškolce, predstavnike nevladinog sektora i državnih institucija. Osim dobre saradnje sa UNICEF-om i drugim međunarodnim organizacijama, istaknuto je

uspostavljanje veoma dobre saradnja sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom od nasilja u porodici. Tokom sastanka je naglašeno da su pripadnici ranjivih grupa, romske populacije, kao i žene i djeca sa invaliditetom, često izloženi nasilju. Zahvaljujući razmjeni koju je omogućio CEPOL (Evropski policijski koledž) JU VSŠ „Policijska akademija“ bila je domaćin Jakštiene, profesorici Krivičnog prava i Zaštite od nasilja u porodici na Mycolas Romeris univerzitetu u Vilnjusu (Litvanija).

Glavna savjetnica Zaštitnika za zaštitu od diskriminacije, ranjivih grupa i rodne ravnopravnosti učestvovala je na skupu o unapređenju prikupljanja podataka i pristupa pravdi za LGBTIQ+ osobe na Zapadnom Balkanu. Ona je, između ostalog, kazala da prikupljanje podataka, uključujući i one putem platforme You Are Heard, kao i drugi napori državnih institucija, organizacija civilnog društva i drugih zainteresovanih strana, zahtijevaju redovan dijalog i bolju koordinaciju između svih strana kako bi doprinijeli povećanju prijavljivanja incidenata mržnje, razumijevanje i analizu prijavljenih slučajeva koji se tiču zaštite prava LGBTIQ+ osoba i konačno za bolje rješavanje ovih pitanja od strane institucija nadležnih za sprovođenje zakona i pravosudnog sistema. Cilj panel diskusije bio je da doprinese većem i kvalitetnijem izvještavanju zločina iz mržnje i povećanju povjerenja u institucije sistema promocijom platforme You Are Heard. You Are Heard je mjesto gdje LGBTIQ+ zajednica i saveznici/e mogu bezbjedno da prijave zločine iz mržnje i nađu podršku. Prikupljeni podaci će doprinijeti zagovaranju zasnovanom na dokazima kako bi se poboljšala odgovornost aktera širom regiona u borbi protiv zločina iz mržnje i u sprovođenju pravde; razviti odgovarajuće servise širom zajednice u rješavanju zločina/govora iz mržnje kao što su psihosocijalna podrška, vršnjačko savjetovanje, grupe za podršku, obrazovne radionice za prepoznavanje zločina/govora iz mržnje i gdje i kako ga prijaviti i slično. Skup je organizovala ERA - Savez za jednaka prava LGBTIQ osoba na Zapadnom Balkanu i u Turskoj.

V KLJUČNA ZAPAŽANJA O STANJU LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA RANJIVIH GRUPE

Izveštajni period karakteriše najveći broj predmeta u radu (199) za prvih sedam mjeseci 2022. godine od uspostavljanja Zaštitnika kao institucionalnog mehanizma za zaštitu od diskriminacije, dok je u području rada i zapošljavanja registrovana gotovo polovina od ukupnog broja predmeta (87). Važan indikator predstavlja podatak da u 46 predmeta podnosioci/teljke nijesu isticali/e osnov diskriminacije, odnosno lično svojstvo, iako su pritužbom tražili/e zaštitu od diskriminacije. U tim okolnostima, Zaštitnik se nije oglašavao nenadležnim, već se kao jedinstveni organ za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda upuštao u ispitni postupak radi utvrđivanja eventualne povrede nekog drugog prava.

Ipak, podatak da u 46 predmeta podnosioci/teljke nijesu prepoznali/e da lično svojstvo čini eliminatorni uslov za utvrđivanje diskriminacije govori da građani/ke još uvijek diskriminaciju izjednačavaju sa nepravdom, socijalnom deprivacijom i nejednakošću, percipirajući da svaka povreda prava nastaje kao posljedica diskriminacije, pa je na podizanju svijesti o pojmu, oblicima i područjima diskriminacije potrebno i dalje raditi.

Govor mržnje kao oblik zloupotrebe slobode izražavanja je najizraženiji na društvenim mrežama, kao i u komentarima građana/ki na portalima. Neprimjeren govor u online sferi ne doprinosi razvoju debate od opšteg interesa, već se nekontrolisano umnožava i prelijeva na komunikaciju u online prostoru, stvarajući generalno netolerantno i neprijateljsko okruženje. Iako, prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, javne ličnosti moraju ispoljiti veći stepen tolerancije u odnosu na "granice prihvatljive" kritike, međutim, nijesu u obavezi da trpe govor kojim se krše sve dozvoljene granice slobode izražavanja, iz člana 47 Ustava Crne Gore i člana 10 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Radi približavanja romskoj i egipćanskoj zajednici, kao jednoj od najdiskriminisanih zajednica, i identifikovanja problema sa kojima se suočavaju na lokalnom nivou, Zaštitnik je u izvještajnom periodu započeo obilazke romskih naselja, nakon čega će biti publikovan poseban izvještaj o stanju prava i preporukama za unaprjeđenje. Pitanje rješavanja pravnog statusa u Crnoj Gori, adekvatnog stanovanja, pristupa osnovnim infrastrukturnim elementima, inkluzivnog obrazovanja i zaposlenja sa stabilnim radno - pravnim statusom izdvojila su se kao najprioritetnija. Nakon realizovanih obilazaka Zaštitnik je formirao predmete i po sopstvenoj inicijativi u vezi sa pristupom komunalnoj i kanalizacionoj infrastrukturi u naselju "Riversajd", Berane, potencijalnim iseljenjem tri porodice iz Bara (bivše Dječije odmaralište), kao i predmete radi provjere osnovanosti navoda mještana romskog naselja "Ranč" u Beranama o prodaji opštinskog zemljišta na

kojem se nalaze objekti za stanovanje i neizvjesnosti stambenog zbrinjavanja. Predmet u vezi sa potencijalnim iseljenjem tri porodice iz Bara je okončan u izvještajnom periodu i date su preporuke opštini Bar i Glavnom gradu Podgorica koji raspolaže konkretnom kat. parcelom, da odlučivanje o vremenu i modalitetima eventualnog iseljenja mora pratiti obezbjeđenje alternativnog smještaja, pomoć pri regulisanju statusa u Crnoj Gori (ukoliko on nije riješen), kao i podrška u ostvarivanju prava na socijalno stanovanje.

Kao posljedica života u neformalnim naseljima otežano je ili onemogućeno trajno rješavanje problema iz domena komunalne i kanalizacione djelatnosti, a pojedine porodice žive u neuslovnim drvenim i limenim objektima, koji ne zadovoljavaju minimum standarda za pristojan život. Iako djeca pohađaju osnovno obrazovanje, a pojedini nastavljaju i srednjoškolsko i visoko obrazovanje, nerijetki su prigovori na kvalitet stečenog obrazovanja, kao i zahtjevi za podsticaj roditelja da djeca u predškolskom uzrastu pohađaju vrtić. S tim u vezi, iznijeti su i prigovori o potrebi angažovanja medijatora u ustanovama predškolskog obrazovanja i vaspitanja, radi prevazilaženja jezičke barijere i olakšane inkluzije, kao svojevrsne pripreme za osnovnoškolsko obrazovanje.

Primjera radi, u izvještajnom periodu, Zaštitnik je postupao u predmetu u kojem je utvrdio uvredljiv, ponižavajući i stigmatizujući govor prema Romima kojim se ismijava i etiketira ova zajednica kao "šugava" i "glibava". U konkretnom slučaju utvrđeno je da je screenshot prepiska studenata Arhitektonskog fakulteta Univerziteta Crne Gore koja je putem društvene mreže dospjela do šire javnosti nespojiva sa vrijednostima demokratije i ljudskih prava, te stoga, shodno članu 17. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, ne može uživati zaštitu prava na slobodu izražavanja iz člana 10. Konvencije.¹³ Analogan predmet odnosio se i na diskriminatorno, stigmatizujuće i ponižavajuće predstavljanje Roma u radnoj uniformi gradske čistoće kroz projekat Crnogorske kulturne mreže "Crna Gora bez podjela".

Zaštitnik je i u ovom izvještajnom periodu postupao u predmetima u vezi sa radno - pravnim statusom saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti obrazovanja, a u vezi saznanja da su pojedine škole raspisale konkurse za saradnike u socijalnoj inkluziji na period kraći od 31. avgusta 2022. godine, za razliku od svih drugih kategorija zaposlenih u oblasti obrazovanja. S tim u vezi donio je mišljenje sa preporukom Ministarstvu prosvjete da preduzme sve neophodne mjere iz svoje nadležnosti uključujući i zakonodavne kako bi saradnici u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana zasnovali radni odnose, na osnovu jednakosti sa drugim kategorijama zaposlenih u oblasti obrazovanja.¹⁴ Opšta zapažanja o radno - pravnom statusu saradnika u socijalnoj

¹³ Mišljenje dostupno na linku:

https://www.ombudsman.co.me/docs/1652698230_09052022_preporuka_rs.pdf

¹⁴ Mišljenje dostupno na linku:

https://www.ombudsman.co.me/docs/1667911581_27072022_preporuka_mp.pdf

Pogledati analogno mišljenje u vezi sa radno - pravnim statusom saradnika u socijalnoj inkluziji RE u oblasti obrazovanja dostupno na linku: https://www.ombudsman.co.me/docs/1644395837_24012022_preporuka_mps.pdf

inkluziji Roma i Egipćana, Zaštitnik je iznio u Mišljenju br. 453/20-3, od 30. oktobara 2020. godine.¹⁵

Osobe sa invaliditetom iznosile su prigovore u vezi sa diskriminacijom prilikom zapošljavanja, pa je bilo šest (6) predmeta u ovoj oblasti od čega je u tri (3) predmeta utvrđena diskriminacija po osnovu invaliditeta i date su preporuke.¹⁶ Dalje, u postupcima pred organima javne vlasti registrovana su dva (2) predmeta zbog diskriminacije po osnovu invaliditeta; u području pristupa dobrima i uslugama tri (3) predmeta, od čega je u jednom (1) utvrđena diskriminacija i date preporuke opštini Bar da se radovi na rekonstrukciji kaldrme (šetališta) u Starom Baru izvode u skladu sa standardima pristupačnosti za lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom, kao i da obezbjeđenje elemenata pristupačnosti, po potrebi, prate konsultacije sa organizacijama lica sa invaliditetom. U oblasti socijalne zaštite registrovana su tri (3) predmeta, a u oblasti obrazovanja jedan (1) predmet.

U oblasti prava osoba sa invaliditetom potrebno je u potpunosti uskladiti nacionalno zakonodavstvo sa Konvencijom UN-a o pravila lica invaliditetom. Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom ne prepoznaje dvostruku i interseksijsku diskriminacija žena i djevojčica s invaliditetom, kao posebnih oblika diskriminacije u odnosu na pol i invaliditet, kao ni posebne oblike diskriminacije osoba s invaliditetom u oblastima jednakog priznanja lica pred zakonom, pristupa pravdi, privatnosti, bračnih i porodičnih odnosa.

Zakonom o izmjeni i dopuni Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama ("Službeni list Crne Gore", br. 145/21) unaprijeđen je radno - pravni status asistenata u nastavi za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama, i to na način što im je, za razliku od prethodnog zakonskog rješenja, omogućeno da sa školom zaključe ugovor o radu na neodređeno vrijeme.

Dalje, u pripremi je Nacrt zakona o jedinstvenom vještačenju invaliditeta, što je osnov i za donošenje registra osoba sa invaliditetom. Podjećamo da je Zaštitnik još u 2017. godini postupajući po pritužbi donio mišljenje i uputio preporuku Ministarstvu rada i socijalnog staranja da sačini predlog zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja, radi utvrđivanja mentalnih, intelektualnih, senzornih oštećenja, invaliditeta, funkcionalne sposobnosti i nivoa potpore preostale radne sposobnosti osoba sa invaliditetom, a sve sa ciljem ostvarivanja prava osoba sa invaliditetom u području socijalne zaštite, penzijskog osiguranja, profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja, zaštite ratnih i civilnih žrtava rata, utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta pri ostvarivanju prava u sistemu obrazovanja, kao i u drugim područjima u kojima se prava ostvaruju na temelju nalaza i mišljenja tijela vještačenja kada je to propisano zakonom ili drugim propisom.

¹⁵ Mišljenje dostupno na linku: https://www.ombudsman.co.me/docs/1605170523_301020202-preporuka-mpmljimp.pdf

¹⁶ Vidjeti npr. mišljenje dato u predmetu broj 01-165/22, dostupno na linku: https://www.ombudsman.co.me/docs/1650973996_14042022_prpeoruka_sss.pdf

Kada je u pitanju biračko pravo osoba sa invaliditetom, Odlukom Ustavnog suda Crne Gore ukinute su odredbe člana 11. stav 1. Zakona o izboru odbornika i poslanika ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 4/98., 17/98., 14/00., 9/01., 41/02., 46/02., 48/06. i "Službeni list Crne Gore", br. 46/11. i 14/14.) u dijelu koji glasi: "koji je poslovno sposoban" i stav 2. u dijelu koji glasi: "koji je poslovno sposoban," i prestale su da važe danom objavljivanja ove odluke. Navedenom odlukom, licima sa invaliditetom garantovano je uživanje poslovne sposobnosti na jednakim osnovama sa drugim licima u oblasti biračkog prava, saglasno članu 12. stav 2. Konvencije o pravima lica sa invaliditetom i pravnim stavovima Evropskog suda za ljudska prava navedenim u presudi *Alajos Kiss v. Hungary*.

Međutim, Akcioni plan za realizaciju preporuka UN Komiteta za prava lica sa invaliditetom nije usvojen, pa se postavlja pitanje odnosa države prema obavezama koje je Crna Gora preuzela ratifikacijom Konvencije UN-a o pravima lica sa invaliditetom. U vezi sa tim upitno je kada će se usvojiti Strategija o deinstitutionalizaciji i planovima transformacija ustanova, što je, između ostalog, jedna od preporuka Komiteta. Prema mišljenju Zaštitnika deinstitutionalizacija se mora sprovoditi sistemski, na bazi slobodnog izbora i raznovrsnosti usluga za osobe sa invaliditetom.

Zaštitnik je aplicirao projekat "Podrška nezavisnom monitoringu UN Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom (UNCRPD)", čiji je cilj stvaranje nezavisnog monitoring mehanizma pod okriljem institucije Zaštitnika, sa posebno izraženim konceptom inkluzije civilnog sektora koji zagovara prava osoba sa invaliditetom. Projekat će se realizovati do kraja 2023. godine, uz finansijsku i stručnu podršku UNICEF-a. Aktivnosti projekta biće usmjerene ka stvaranju nezavisnog monitoring mehanizma; jačanje kapaciteta institucije Zaštitnika i članica operativnog tima za praćenje Konvencije; te publikovanju instrumenata praćenja. Dakle, glavni cilj projekta je ustanovljavanje nezavisne monitoring mreže koja bi pod okriljem institucije Zaštitnika bila sačinjena od reprezentativnih organizacija osoba sa invaliditetom, uz potrebu da se kroz projekat ojačaju njihovi kapaciteti i čitava mreža učini održivom na duži rok.

U izvještajnom periodu, Zaštitnik je donosio mišljenja za izmjene određenih zakona sa stanovišta garancija jednakosti i nediskriminacije. U tom smislu, utvrdio je diskriminatoran karakter odredbe člana 164 stav 1 tačka 1 Zakona o radu koja glasi: "(1) Radni odnos prestaje po sili zakona: 1) kad zaposleni navrši 66 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja, danom dostavljanja konačne odluke zaposlenom, s tim što se osiguraniku kome se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, starosna granica snižava zavisno od stepena uvećanja staža za po jednu godinu, i to: [...]". S tim u vezi, Zaštitnik je dao preporuke Skupštini Crne Gore da pristupi izmjenama odredbe člana 164 stav 1 tačka 1 Zakona o radu na način koji neće dovesti u neopravdano nejednak položaj

i pravnu neizvjesnost zaposlene na koje se primjenjuje ova odredba zakona u odnosu na državne službenike i namještenike koji imaju mogućnost da rade do 67 godine života, kao i da postupak izmjena osporene odredbe Zakona o radu prati transparentnost i uključenost javnosti, odnosno konsultacije socijalnih partnera. Prilikom ocjene da li je osporena odredba Zakona o radu diskriminatorna Zaštitnik je cijenio obrazloženje amandmana u kojem je navedeno da je izmjena neophodna da bi se izvršilo „usklađivanje Zakona o radu sa Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju jer se norma za odlazak u penziju u pogledu navršenih godina života razlikuje u pomenutim zakonima”.¹⁷ Obrazloženje amandmana prema mišljenju Zaštitnika ne predstavlja objektivno i razumno opravdanje, iz razloga što Zakon o radu propisuje kada zaposleni mora da ode penziju, a Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju kada može da ode u penziju. Za razliku od odredbe Zakona o radu, Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju ne podrazumijeva automatsko penzionisanje osiguranika, već samo njihovo pravo, a ne i obavezu da prestanu da obavljaju svoju radnu aktivnost i da, u tom slučaju, steknu pravo na starosnu penziju. Dakle, u pitanju su dvije različite pravne situacije, jer je u prvom odlazak u penziju neminovnost, a u drugom stvar izbora osiguranika.¹⁸

Dalje, Zaštitnik je donio mišljenje u vezi sa važećim načinom izbora članova savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, pa je Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, između ostalog, dao preporuke da pristupi razmatranju mogućih izmjena i dopuna Zakona o manjinskim pravima i slobodama, u dijelu koji uređuje izbor članova savjeta manjinskog naroda ili druge manjinske nacionalne zajednice, na način koji bi u mjeri mogućeg obezbijedio ne(posrednost) izbora zasnovanog na slobodno izraženoj volji manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, kao i da postupak predlaganja izmjena i dopuna Zakona o manjinskim pravima i slobodama prate široke i intenzivne konsultacije sa relevantnim akterima koji se bave pitanjima prava.¹⁹

U odnosu na ostvarivanje principa rodne ravnopravnosti na izbornim listama, Zaštitnik je donio mišljenje u kojem je Skupštini Crne Gore preporučio da u okviru Odbora za sveobuhvatnu reformu izbornog zakonodavstva pristupi izmjenama Zakona o izboru odbornika i poslanika, na način što će kao minimum standarda radi dostizanja principa rodne ravnopravnosti propisati da na izornoj listi mora biti najmanje 40% kandidata manje zastupljenog pola, odnosno da među svaka tri kandidata prema redosljedu na listi mora biti najmanje po jedan kandidat pripadnik manje zastupljenog pola, kao i da proces reforme izbornog zakonodavstva prati transparentnost, odnosno široke konsultacije uz učešće svih zainteresovanih subjekata.²⁰

¹⁷ Vidjeti saopštenje: <https://www.hraction.org/2021/06/11/protest-zbog-smanjivanja-starosne-granice-zaodlazak-u-penziju-na-mala-vrata-i-bez-javne-rasprave/>

¹⁸ Mišljenje dostupno na linku:

https://www.ombudsman.co.me/docs/1667894294_28072022_preporuka_scg.pdf

¹⁹ Mišljenje dostupno na linku:

https://www.ombudsman.co.me/docs/1649848693_160032022_preporuka_mplj.pdf

²⁰ Mišljenje dostupno na linku:

https://www.ombudsman.co.me/docs/1650006298_08042022_prepeoruka_scg.pdf

VI OCJENE I PLANOVI ZA NAREDNI PERIOD:

- ✓ Govor mržnje, mizoginija i seksizam, uznemiravanje, uvredljivo i ponižavajuće postupanje najviše su bili usmjereni prema ženama koje javno djeluju, kao i prema građanima/kama zbog njihovog društvenog ili etničkog porijekla i nacionalne pripadnosti. S tim u vezi, nesaglasje sa stavovima, političkim uvjerenjima i radom pojedinih žena koje su bile pogođene mizoginim i seksističkim govorom iskazano je kroz vrijeđanje, stereotipne i stigmatizujuće stavove. Ovakvi komentari imaju za isključivi cilj da uvrijede osobu samo zbog toga što je žena i da je obeshrabre od njenog javnog djelovanja.
- ✓ Primijećeno je zanemarivanje rodnog aspekta u zakone i politike sa invaliditetom i obrnuto, pa je neophodno intezivirati uključivanje perspektive žena i djevojčica sa invaliditetom u politike, programe i strategije rodne ravnopravnosti i rodnu perspektivu u strategije o invaliditetu.
- ✓ Romi i Egipćani su jedna od ranjivih grupa koja je najizloženija diskriminaciji, etničkoj distanci i lošem socio - ekonomskom položaju.
- ✓ U Skupštini Crne Gore još uvijek nijesu stvoreni zakonodavni uslovi za autentičnu zastupljenost svih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, što se posebno odnosi na zastupljenost Roma i Egipćana, koji za sada ostaju jedina zajednica bez svog predstavnika u Skupštini Crne Gore.
- ✓ Iako je donijet Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola, LGBTIQ zajednica ne uživa puni obim prava iz ovog Zakona jer je izostala potpuna pravna konkretizacija pojedinih postupaka, odnosno nijesu donijeti svi podzakonski akti, niti je izvršeno dosljedno usaglašavanje drugih propisa sa ovim zakonom, a što je preduslov za pravnu sigurnost i efikasno ostvarivanje garantovanih prava.

Planovi za naredni period:

- ✓ Posjeta organizacijama civilnog društva koje se zalažu za prava ranjivih grupa, radi planiranja zajedničkih aktivnosti na promociji jednakosti i podizanju svijesti o pravima i mehanizmima zaštite.
- ✓ Obilasci organizacija koje se bave pravima žena, žrtava porodičnog i rodno zasnovanog nasilja, u cilju bližeg sagledavanja stanja i definisanja polja za zajedničko djelovanje.

-
- ✓ Zalaganje kroz promotivne aktivnosti za uvođenje građanskog obrazovanja kao obaveznog predmeta u osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje.
 - ✓ Posjeta savjetima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica radi mapiranja stanja u ostvarivanju prava i planiranja zajedničkih aktivnosti.
 - ✓ Izrada posebnog obrasca za podnošenje pritužbe za zaštitu od diskriminacije, ranjivih grupa i rodne ravnopravnosti.
 - ✓ Nastavak izrade tematskih izvještaja o diskriminaciji grupa u riziku od diskriminacije.
 - ✓ Finalizacija tematskog izvještaja o stanju prava Roma i Egipćana u Crnoj Gori baziranog na obilascima naselja u kojima žive Romi i Egipćani i postupanju Zaštitnika u predmetima za zaštitu od diskriminacije ove društvene grupe.
 - ✓ Uspostavljanje nezavisne monitoring mreže za praćenje sprovođenja Konvencije UN-a o pravima lica sa invaliditetom.
 - ✓ Jačanje aktivnosti na praćenju sprovođenja preporuka Zaštitnika u predmetima za zaštitu od diskriminacije.
 - ✓ Jačanje saradnje sa odborima Skupštine Crne Gore kroz mehanizme kontrolnih i konsultativnih saslušanja, a u vezi sa eventualnim nepostupanjem organa po datim preporukama Zaštitnika.